

УДК 007 : 304 : 070

Полозок Д. О.

студ. гр. СН-315м НУ «Запорізька політехніка»

ЗМІНА ВЕКТОРУ ПОВСЯКДЕННЯ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ ФОТОРЕПОРТАЖІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Сучасний фоторепортаж у системі журналістських жанрів розглядається як одна з ключових форм візуальної комунікації, що поєднує документальність, інформативність і наративність. У наукових дослідженнях підкреслюється, що фоторепортаж функціонує не лише як спосіб фіксації події, а й як специфічний жанр, здатний передавати розвиток подій через серію зображень або навіть один узагальнений кадр. Його визначальними характеристиками є достовірність, об'єктивність і прив'язаність до реального часу, що відрізняє його від художньої чи постановочної фотографії. Водночас у сучасних умовах відзначається розмитість жанрових меж, оскільки фоторепортаж часто перетинається з фотонарисом, фотосерією та мультимедійними форматами, що ускладнює його чітку типологізацію.

Розвиток цифрових технологій і мультимедійних платформ суттєво трансформував жанр сучасного фоторепортажу, інтегрувавши його у ширший контекст фотожурналістики та візуального сторітелінгу. Сьогодні фоторепортаж дедалі частіше функціонує як елемент мультимедійних історій (лонгвід, мультимедійна історія), де зображення взаємодіє з текстом, відео та інтерактивними елементами, формуючи комплексний наратив. При цьому зберігається базова вимога – не втручатися у перебіг подій і забезпечувати документальну точність, що є етичним принципом фотожурналістики. Таким чином, сучасний фоторепортаж виступає гібридним жанром, який поєднує традиційні журналістські стандарти з новими формами цифрової репрезентації реальності.

Жанр фоторепортажу неодноразово ставав предметом дослідження українських науковців, наприклад: О. Бикова «Жанрово-стильова специфіка репортажів на військову тематику (за матеріалами збірки «*Veni. Vidi. Scripsi. Війна. Життя de facto*»», Н. Букіна «Воєнний репортаж у сучасних медіа», О. Мальцев А. Самсонов «Фоторепортаж : підручник з репортажної фотографії», Д. Локтіонова «Фотографія як джерело соціальної інформації», М. Максимович «Фоторепортаж в царині сучасної зображальної журналістики», Я. Табінський «Трансформація жанрів у фотожурналістиці: теоретичний та генологічний аспекти», О. Погребнюк, Т. Сидоренко «Роль

фотографії у висвітленні суспільно важливих подій» та ін. Втім, стрімка трансформація жанру (у зв'язку з процесами цифровізації та у зв'язку з руйнацією звичного мирного життя українців) спричиняє лакуни у визначенні природи сучасного соціального репортажу.

Загалом, соціальний фоторепортаж постає як специфічна форма візуальної антропології та соціології, що функціонує на перетині журналістики й документального мистецтва, де об'єктивом фіксуються не просто події, а глибокі структурні трансформації суспільства. У межах наукового дискурсу він розглядається як інструмент верифікації соціальної реальності, що володіє здатністю долати «кризу репрезентації» шляхом надання візуального голосу маргіналізованим групам та депривованим верствам населення. Естетика соціального репортажу підпорядкована прагматичній меті – ініціювати суспільну рефлексію та емпатію, трансформуючи пасивне спостереження у громадянську активну залученість. Використання методів візуальної соціології дозволяє дослідникам аналізувати фоторепортаж як «щільний опис», де кожен кадр є носієм прихованих культурних кодів, владних ієрархій та соціальних конфліктів, що потребують дешифрування.

У контексті медіакомунікацій соціальний фоторепортаж еволюціонує від класичної документалістики до інтерактивних цифрових наративів, де автентичність візуального доказу стає головним аргументом у боротьбі за увагу читача. Науковці наголошують на етичній дилемі «погляду іншого», оскільки фотограф не просто документує соціальну несправедливість, а неминуче інтерпретує її крізь призму власного суб'єктивного досвіду та ідеологічних установок. Таким чином, репортаж стає не дзеркальним відображенням світу, а сконструйованим візуальним меседжем, який має на меті деконструкцію соціальних міфів та стереотипів. Сучасні дослідження підтверджують, що завдяки високому рівню емоційної когнітивності, соціальний фоторепортаж залишається одним із найбільш ефективних медіумів для формування публічного порядку денного та стимулювання соціальних змін у глобалізованому інформаційному просторі.

Важливою характеристикою соціального фоторепортажу є його орієнтація на довготривалі соціальні теми, такі як нерівність, міграція, війна, екологічні проблеми чи права людини. На відміну від суто подієвого фоторепортажу, соціальний часто має більш глибоку наративну структуру і може реалізовуватися у формі фотосерій або документальних проєктів, що розгортаються в часі. Дослідники підкреслюють, що в цьому жанрі особливо важливими є етичні аспекти: повага до героїв зйомки, уникнення маніпуляцій та збереження контексту подій, адже фотографія здатна не лише відображати реальність, але й конструювати її сприйняття аудиторією.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році тематика соціального фоторепортажу в Україні зазнала суттєвої трансформації, що пов'язано з радикальною зміною соціальної реальності та пріоритетів суспільства. Якщо до війни значна частина соціальних фоторепортажів була зосереджена на темах повсякденного життя, соціальної нерівності, урбаністики чи культурних практик, то з 2022 року домінуючими стали сюжети, пов'язані з війною як тотальним соціальним досвідом. У фокусі опинилися руйнування міської інфраструктури, евакуація цивільного населення, життя внутрішньо переміщених осіб, а також гуманітарні кризи, спричинені бойовими діями. Фотожурналісти почали документувати не лише самі події війни, а й її вплив на повсякденність, адже війна «змінила життя мільйонів людей» і трансформувала звичні соціальні практики.

Водночас із розвитком війни відбулася зміна акцентів від шоківих і катастрофічних образів перших місяців до більш складних і багатовимірних сюжетів, що відображають тривале життя в умовах війни. У соціальних фоторепортажах дедалі частіше з'являються теми адаптації, стійкості та відновлення: робота волонтерів, функціонування громад у прифронтових регіонах, навчання дітей під час війни, повернення до відносно нормального життя у тилу. Фотографії фіксують не лише руйнування, а й стійкість, що тримає країну в русі, підкреслюючи здатність суспільства до самоорганізації та опору. Крім того, посилилася увага до індивідуальних історій як способу персоналізації великої війни, що відповідає загальній тенденції гуманізації візуального наративу. Соціальні фоторепортажі дедалі частіше будуються навколо конкретних героїв – військових, медиків, вчителів, цивільних, дітей – через яких розкриваються ширші соціальні процеси. Це поєднується з інтеграцією українського досвіду у глобальний медіапростір: роботи українських фотографів регулярно потрапляють до міжнародних добірок, що свідчить про увагу до війни в Україні, про співчуття, емпатію й допомогу, про зрозумілість цього візуального контенту для світової аудиторії. Сьогодні соціальний фоторепортаж в Україні набув рис не лише документального, а й комунікативного жанру, спрямованого на формування міжнародного розуміння війни та її соціальних наслідків.

Таким чином, соціальний фоторепортаж в Україні трансформувався з інструменту фіксації окремих соціальних проблем у комплексний засіб документування колективного досвіду війни, де поєднуються теми травми, виживання, солідарності та надії. Підсумовуючи, зазначимо, що після початку повномасштабного вторгнення теми соціальних репортажів в Україні зазнали фундаментальної трансформації, змістивши фокус із локальних проблем (соціальна нерівність, урбаністика, екологія) на екзистенційні виклики війни. Основними векторами стали документування деокупації (фіксація воєнних злочинів та руйнувань у Бучі, Ірпені, Ізюмі), досвід

внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та масової евакуації. Соціальна фотографія перетворилася на інструмент доказової бази, де кожен кадр слугує свідченням для міжнародної спільноти та майбутніх трибуналів.